

სალომე სიგუა*

ინტერნეტ პლატფორმებზე განთავსებული პერსონალური მონაცემების სამართლებრივი ბედი პირის გარდაცვალების შემდეგ

I. შესავალი	173
II. პრობლემის დასმა	174
III. გარდაცვლილი პირის პერსონალური მონაცემების დამუშავების საკანონმდებლო მონესრიგება	176
1. ქართული სამართალი	177
2. გერმანული სამართალი	178
3. იტალიური სამართალი	179
4. ბრიტანული სამართალი	179
5. სლოვაკეთის სამართალი	180
6. ესპანური სამართალი	180
7. რა ხდება მაშინ, როცა კანონი დუმს?	181
IV. გარდაცვლილი პირის მონაცემთა გადაცემა მემკვიდრეობით	181
1. მემკვიდრეობის უფლება გარდაცვლილი პირის ინტერნეტ პლატფორმებზე	182
2. ციფრული მემკვიდრეობა და პერსონალური მონაცემები	187
V. გარდაცვლილ პირთა მონაცემების დაცვის თაობაზე ონლაინ პლატფორმების პოლიტიკა	190
1. Meta (Facebook, Instagram, Messenger)	191
2. Google	193
3. Twitter	194
VI. დასკვნა	196

* სამართლის დოქტორანტი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის მონვეული ლექტორი.

I. შესავალი

კონფიდენციალობა და პირადი ინფორმაციის დაცულობა არ უნდა დაირღვეს პირის გარდაცვალების შემდეგ. საკითხის აქტუალობასა და პრობლემურობას განაპირობებს ეპოქა, სადაც დიგიტალიზაცია ყოველდღიური ცხოვრების ნაწილია. ვინაიდან პერსონალური მონაცემების დაცვის კანონმდებლობა ვრცელდება ადამიანის სიცოცხლეში, ფაქტობრივად, მისი გარდაცვალების შემდეგ, პირდაპირი ადრესატისა თუ მისი მემკვიდრეების ინტერესი დაუცველი რჩება. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის კანონმდებლობა სხვადასხვა ქვეყნებში ვრცელდება „იდენტიფიცირებულ ან იდენტიფიცირებად ფიზიკურ პირზე“. შესაბამისად, წესით, მონაცემთა დაცვის ვალდებულება წყდება პირის გარდაცვალების შემდეგ. მონაცემთა დაცვის ევროპული დირექტივა (GDPR) კიდევ უფრო შორს მიდის, რომელიც პირდაპირ აცხადებს, რომ მისი მოქმედება არ ვრცელდება გარდაცვლილ ადამიანებზე.¹

პირი გარდაცვალების შემდეგ სოციალურ პლატფორმებზე ტოვებს წარუშლელ კვალს, შესაბამისად, აუცილებელია ადამიანმა სიცოცხლეში იცოდეს რა ბედი ეწევა მასთან დაკავშირებულ პერსონალურ მონაცემებს გარდაცვალების შემდეგ. ეს მხოლოდ გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემებს არ გულისხმობს, არამედ იმ პირთა მონაცემებსაც, რომლებთანაც გარდაცვლილს ჰქონდა კონტაქტი ან რომლებმაც გარდაცვლილ პირთან გადანყვიტეს საკუთარი პერსონალური მონაცემების გაზიარება. მაგალითად, შესაძლებელია არსებობდეს ელფოსტის ჩანაწერები, სადაც საუბარია არა მხოლოდ გარდაცვლილი პირის, არამედ სხვა პირის ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე.

სტატიის მიზანია დადგინდეს და შედარდეს სხვადასხვა ქვეყნებისა და სოციალური პლატფორმების პრაქტიკა გარდაცვლილი პირის პერსონალური მონაცემების დაცვასთან დაკავშირებით, რაც ქართულ სამართლებრივ ლიტერატურაში მეცნიერულად ნაკლებად დამუშავებული საკითხია. ამავე დროს, ამით ინტერნეტ პლატფორმების მომხმარებლებს შეექმნებათ დეტალური ინფორმაცია, თუ რა ბედი

¹ General Data Protection Act, Recital 27.1.

ენევა სხვადასხვა პლატფორმებზე შენახულ მათ პერსონალურ მონაცემებს გარდაცვალების შემდეგ და როგორ უნდა დაიცვან თავი პერსონალური მონაცემების უკანონო მოპოვების ან სამომავლო დამუშავებისგან.

II. პრობლემის დასმა

თანამედროვე სამყაროში ეკვივალენტი ელექტრონული პლატფორმების შექმნის შემდეგ, ადამიანებს აღარ აქვთ წერილებისა და ფოტოების „მტვრიანი ყუთები“ სხვენში შენახული. ციფრული სამყაროს გაჩენამ, რომელიც სულ უფრო მნიშვნელოვანი ხდება ადამიანის ცხოვრებაში, მრავალი რთული სამართლებრივი და ეთიკური პრობლემა და კითხვა წამოჭრა. ინტერნეტი თავდაპირველად არ შექმნილა იმ მიზნით, რისთვისაც ის დღეს გამოიყენება. ინტერნეტის შექმნის დროს, სულაც არ იყო დაგეგმილი, რომ ეს უკანასკნელი ადამიანებისთვის განკუთვნილი საყოველთაო პლატფორმა იქნებოდა, სადაც შეძლებდნენ პირადი ინფორმაციის, ფოტოების, ელექტრონული წერილების, მნიშვნელოვანი დოკუმენტების, ფინანსური და ჯანმრთელობის მდგომარეობის ჩანაწერების შენახვასა და ერთმანეთისთვის გაზიარებას.

ინტერნეტმომხმარებლები განზრახ თუ გაუფრთხილებლად სხვადასხვა სოციალურ პლატფორმაზე მუდმივად ათავსებენ თავიანთ პერსონალურ მონაცემებს. ინფორმაციის გაზიარების დროს არ ვფიქრობთ შესაძლო შედეგებზე, კერძოდ, უზარმაზარი ციფრული კვალი შეიძლება დარჩეს მრავალი წლის განმავლობაში სხვადასხვა სერვისით სარგებლობისას და ბევრი რამ გვითხრას ადამიანის ცხოვრების შესახებ – სად ცხოვრობდნენ, სად მუშაობდნენ, ვინ მოსწონდათ, ვინ არ მოსწონდათ და ა.შ. ონლაინ პერსონები ყოველთვის როდი წარმოადგენენ რეალურ პიროვნებებს. ხშირად, ადამიანები ონლაინ პლატფორმებს იყენებენ შინაგანი „მე“-ს წარმოსაჩენად, რასაც რეალურ ცხოვრებაში მაღავენ. ასეთ შემთხვევაში, მეორე მხარე შედის შეცდომაში, ჰგონია, რომ რეალურ პიროვნებას ესაუბრება, ამ დროს კი სხვა პირის ოფლაინ „მე“-სთან აქვს ურთიერთობა.

ფიქრი იმაზე, თუ რა დაემართებოდა ონლაინ პროფილებისა და მათთან დაკავშირებულ პერსონალურ მონაცემებს ვინმეს გა-

რდაცვალების შემდეგ, დღემდე არ იყო წინ წამოწეული. ზოგიერთ ანგარიშში ნათქვამია, რომ Facebook-ის არსებობის პირველი რვა წლის განმავლობაში დაახლოებით 30 მილიონი მომხმარებელი დაიღუპა და ეს არ იყო ის, რისთვისაც ონლაინ სამყარო მზად იყო.² თუმცა, ახლა სოციალური მედიის საიტებს აქვთ გამოყოფილი ფუნქციები, რათა მართოს პირის ინფორმაცია მისი სიკვდილის შემდეგ, მაგალითად, სოციალურ ქსელ Facebook-ს აქვს ფუნქცია „მემკვიდრეობის კონტაქტის“ დამატების, რომელსაც შეუძლია „მემორიალური“ ანგარიშის მართვა.³ Google-ს აქვს ფუნქცია სახელწოდებით „არააქტიური ანგარიშის მენეჯერი“, რომელიც საშუალებას აძლევს მომხმარებელს გააკეთოს არჩევანი იმის შესახებ, თუ რა დაემართება მის ინფორმაციას, თუ მასზე წვდომა აღარ შეეძლება (ნებისმიერი მიზეზის გამო).⁴

სიცოცხლეში იმაზე ფიქრი, თუ რა დაემართება პერსონალურ მონაცემებს გარდაცვალების შემდეგ, შეიძლება საშიშად ჟღერდეს მომავლის დაგეგმვის დროს, თუმცა, ეს შეიძლება იყოს ისეთივე მნიშვნელოვანი, როგორც ქონების მემკვიდრეობით გადაცემა. იმ პერსონალურ მონაცემებზე წვდომა, რომელიც ეხება გარდაცვლილის ონლაინ ანგარიშს ან მასში შენახულ ინფორმაციას არის საკითხი, რომელსაც შეიძლება ჰქონდეს დიდი მნიშვნელობა. შესაძლებელია, იქ ინახებოდეს რაიმე ინფორმაცია ან იურიდიული საკითხი, რომლის გამხელაც გარდაცვლილს მის სიცოცხლეში არ სურდა. მაგალითად, შესაძლებელია, გარდაცვლილ პირს ურთიერთობა ჰქონდა სხვა პირთან, რომელიც გასაიდუმლოებული იყო ონლაინ პლატფორმის საშუალებით. მისი გარდაცვალების შემდეგ ამ ინფორმაციის გამჟღავნებამ და ინფორმაციაზე წვდომამ შეიძლება გავლენა მოახდინოს მის რეპუტაციაზე, ოჯახსა და ახლობელ ადამიანებზე.

ციფრული მემკვიდრეობა შეგვიძლია გამოვიყენოთ იმისთვის, რომ აღვწეროთ გარდაცვლილი პირის ქონება ციფრულ სამყაროში, კერძოდ,

² What Happens to Personal Data After Someone Dies, Blog, 13/10/2020, <<https://www.stephenson.law/>> [14.06.2023].

³ Meta-ს ოფიციალური ვებგვერდი მემორიალურ სტატუსთან დაკავშირებით: Memorialization, <<https://transparency.fb.com/policies>> [14.06.2023].

⁴ Google-ის დახმარების ცენტრი: Help Center, <<https://support.google.com/>> [14.06.2023].

მემკვიდრეობის საკითხი ეხება ისეთ თემებს, როგორც არის, თუ ვის უნდა გადაეცეს მონაცემთა მართვის უფლება, ვინ არის უფლებამოსილი მოითხოვოს გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემებზე წვდომა, ვის უნდა ჰქონდეს წვდომა მის ანგარიშებზე, სამედიცინო ჩანაწერებზე, დოკუმენტებზე. პრობლემას წარმოადგენს ანგარიშები სოციალურ ქსელში, რადგან ჩნდება კითხვა ვისი საკუთრებაა სოციალურ ქსელში პირის ანგარიში? ეს არის საკუთრება, რომელიც გადაეცემა პირს მემკვიდრეობით თუ ეს არის თავად სოციალური ქსელის საკუთრება.⁵

სტატიის მიზანია დადგინდეს ციფრული მემკვიდრეობის შინა-არსი და მისი მემკვიდრეობით გადაცემის თავისებურებები. ვისი საკუთრება შეიძლება იყოს ინტერნეტ პლატფორმებზე განთავსებული ინფორმაცია და სამართლის რომელი დარგით შეუძლია მემკვიდრეს მოითხოვოს გარდაცვლილი პირის ინფორმაციაზე წვდომა.

III. გარდაცვლილი პირის პერსონალური მონაცემების დამუშავების საკანონმდებლო მოწესრიგება

ზოგიერთი კომპანია, მხიარული სახელწოდებით, „სიკვდილის ტექნოლოგიები“⁶ მომხმარებლებს აწვდის ინფორმაციას, იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა დაიცვან პერსონალური მონაცემები გარდაცვალების შემდეგ და ვის შეიძლება მიანიჭონ უფლება განკარგოს მისი მონაცემები გარდაცვალების შემდეგ. გამომდინარე იქიდან, თუ რა დროს ატარებს ადამიანი ონლაინში, რაოდენ არასასიამოვნოც უნდა იყოს, აუცილებელია არსებობდეს გამაფრთხილებელი ინფორმაცია გარდაცვალების შემდეგ არსებულ რისკებზე. ევროპის სხვადასხვა ქვეყნებში ამ საკითხზე ერთიანი მიდგომა არ არსებობს. ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლობა შეიცავს ჩანაწერებს გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემებთან დაკავშირებით, ზოგიერთი – არა.

⁵ K. Nemeth, J. M. Carvalho, Digital Inheritance in the European Union, Country Reports, Issue 6, 2017, 253.

⁶ C. Hacl, The Future of Death Tech, 30/11/2020, <<https://www.forbes.com/>> [14.06.2023].

1. ქართული სამართალი

„პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიხედვით, პერსონალური მონაცემები არის ნებისმიერი ინფორმაცია, რომელიც უკავშირდება იდენტიფიცირებულ ან იდენტიფიცირებად ფიზიკურ პირს.⁷ ამავე კანონის მე-7 მუხლი ეხება გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემებს. აღნიშნული მუხლის მიხედვით, გარდაცვლილი პირის პერსონალური მონაცემების დამუშავება შესაძლებელია, თუ არსებობს, მშობლის, შვილის, შვილიშვილის ან მეუღლის თანხმობა, ან თუ პირის გარდაცვალებიდან გასულია 30 წელზე მეტი. სხვა ჩანაწერს პერსონალურ მონაცემთა დაცვის კანონმდებლობაში არ ვხვდებით.

საინტერესოა, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინება⁸, რომლითაც უარი ეთქვა მოსარჩელეს სამედიცინო დანესებულებიდან გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემებზე წვდომასთან დაკავშირებით. მოსარჩელე იყო გარდაცვლილი პირის მომვლელი, რომელიც ითხოვდა სამედიცინო ჩანაწერებს. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორის⁹ გადაწყვეტილების¹⁰ მიხედვით, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ თუ პირი ექცევა „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლით განსაზღვრულ ოჯახის წევრის (მშობელი, შვილი, შვილიშვილი, მეუღლე) ქვეშ, მხოლოდ და მხოლოდ იმ შემთხვევაში მიეცემა უფლება პირს მოითხოვოს წვდომა გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემზე და თუ ის ფლობს სამკვიდრო მონობას.

⁷ საქართველოს კანონი „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“, მე-2 მუხლის „ს“ ქვეპუნქტი, 16/01/2012.

⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2022 წლის 23 თებერვლის განჩინება №ბს-35(კ-კს-22).

⁹ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამსახურს, აღნიშნულ პერიოდში საქმიანობდა პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორის სახელით.

¹⁰ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორის 2017 წლის 29 მაისის გადაწყვეტილება №გ-1/288/2017.

2. გერმანული სამართალი

გერმანიის ფედერალური კანონი „მონაცემთა დაცვის შესახებ“ არ შეიცავს რაიმე ჩანაწერს გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემთა დაცვასთან დაკავშირებით.¹¹ მიუხედავად იმისა, რომ გერმანული კანონმდებლობა არ ვრცელდება გარდაცვლილ პირებზე, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ გარდაცვალების შემდეგ მთავრდება პერსონალური მონაცემების დაცვა. პირის გარდაცვალების შემდეგ მისი მონაცემები, მათ შორის, რეპუტაცია დაცულია, ხოლო სტანდარტი დადგენილია გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების მიხედვით.¹²

აღამიანი პერიოდულად იღებს მომსახურებას სხვადასხვა კომპანიებისგან, რომლებიც აგროვებენ და ამუშავებენ პერსონალურ მონაცემებს. ხშირად, მომხმარებლებს ჰგონიათ, რომ თუ ერთხელ ნაშლიან მათ შესახებ ინფორმაციას, ეს ინფორმაცია სამუდამოდ ნაშლილია, თუმცა ეს ასე არ არის, რადგან ზოგიერთი მონაცემი ინახება მუდმივად, მაგალითად, საგადასახადო ვალდებულებები, ჯანმრთელობის შესახებ ინფორმაცია და ა.შ. იმისათვის, რომ მომხმარებლებმა ზუსტად იცოდნენ სად და ვის ხელში აღმოჩნდება მათი პერსონალური მონაცემები გარდაცვალების შემდეგ, გერმანიაში შექმნილია ადვოკატთა ჯგუფი, რომელიც სთავაზობს აღამიანებს სპეციალურ მომსახურებას, რაც გულისხმობს პერსონალური მონაცემების დაცულობის გარანტიას გარდაცვალების შემდეგ. ადვოკატები იღებენ პასუხისმგებლობას, რომ პირის გარდაცვალების შემდეგ ისინი მუდმივად დაიცავენ გარდაცვლილის პერსონალურ მონაცემებს.¹³

¹¹ German Federal Data Protection Act, 30/06/2017.

¹² Aigner Business Solutions, Death and Data Protection – What Companies Must Observe under Data Protection Law When a Customer Dies, Blog, 10/06/2021, <<https://aigner-business-solutions.com/>> [14.06.2023].

¹³ ბლოგი (სქოლიო 12).

3. იტალიური სამართალი

იტალიის „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის კოდექსის“ მიხედვით,¹⁴ ნებისმიერ სუბიექტს, რომელსაც აქვს რაიმე ინტერესი ან მოქმედებს გარდაცვლილი პირის ინტერესების დასაცავად, შეუძლია გამოიყენოს ის უფლებები, რასაც GDPR ანიჭებს მონაცემთა სუბიექტს. იტალიის მონაცემთა დაცვის ორგანო, ასევე ცნობს კანონიერი მემკვიდრეების უფლებას, ჰქონდეთ წვდომა მათი გარდაცვლილი ნათესავის პერსონალურ მონაცემებზე, მათ შორის, ისეთ პერსონალურ მონაცემებზეც, რომლებიც ეხება სხვა პირებს. კოდექსის აღნიშნული ჩანაწერი, რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს, რომ გარდაცვლილი პირის მემკვიდრეებს მესამე პირების ყველანაირ პერსონალურ მონაცემზე აქვთ წვდომა, ეს უფლება გულისხმობს მესამე პირების მხოლოდ და მხოლოდ ისეთ პერსონალურ მონაცემებზე წვდომას, რომელიც ეხება გარდაცვლილ პირთან ერთად არსებულ საერთო საბანკო ანგარიშს, საერთო ვალდებულებას და ისეთ ინფორმაციას, რომელიც დამოუკიდებლად ვერ იარსებებს.

4. ბრიტანული სამართალი

ბრიტანეთის მონაცემთა დაცვის კანონი ცალკე არ შეიცავს ჩანაწერს გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემების დაცვასთან დაკავშირებით,¹⁵ თუმცა, ბრიტანეთის სამედიცინო კვლევების საბჭოს მოთხოვნათა მიხედვით, მათი მიზნებისთვის, კერძოდ, სამედიცინო კვლევების ჩატარების მიზნით, თუ პირმა სიცოცხლეში განაცხადა თანხმობა მისი პერსონალური მონაცემების გამოყენებაზე (სამედიცინო ჩანაწერების, სახელი, გვარი, ფოტოსურათი და ა.შ), მაშინ მისი გარდაცვალების შემდეგ შენარჩუნდება სიცოცხლეში გამოთქმული თანხმობა მიუხედავად გარდაცვლილი პირის მემკვიდრეების სურვილისა.¹⁶

¹⁴ Italian Personal Data Protection Code, Section 2, 23/11/2021.

¹⁵ UK Data Protection Act, 25/05/2018.

¹⁶ ბრიტანეთის სამედიცინო კვლევების საბჭო: Principles of Consent: Deceased People, <<https://www.hra-decisiontools.org.uk/consent/index.html>> [14.06.2023].

გესტჰედის საბჭოს (დიდი ბრიტანეთი) ვებგვერდზე ვკითხულობთ, მიუხედავად იმისა, რომ მათი კანონმდებლობა არ შეიცავს კონკრეტულ ჩანაწერს თუ რა მოსდის პერსონალურ მონაცემებს პირის გარდაცვალების შემდეგ, ინფორმაციის შემდგომში გავრცელებასთან დაკავშირებით იყენებს ინფორმაციის თავისუფლების შესახებ კანონმდებლობას და თითოეულ შემთხვევაში ინდივიდუალურად განსაზღვრავს უნდა გაიცეს თუ არა შენახული პერსონალური მონაცემები, როგორც საჯარო ინფორმაცია. მაგალითად, ინფორმაციას გასცემს გარდაცვლილი პირის ნათესავზე ან ადვოკატზე იმ შემთხვევაში, თუ მოთხოვნილი იქნება ინფორმაცია ფინანსური უზრუნველყოფისთვის, თუმცა არ გასცემს თუ ეს ეხება პირად ჩანაწერებს ან სენსიტიურ მონაცემებს.¹⁷

5. სლოვაკეთის სამართალი

სლოვაკეთის „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის კანონმდებლობა“ შეიცავს ჩანაწერს გარდაცვლილი პირის პერსონალური მონაცემების დამუშავებასთან დაკავშირებით, კანონის 78-ე მუხლის მე-7 პუნქტის მიხედვით, გარდაცვლილი პირის მონაცემთა დამუშავების შესახებ თანხმობა შეიძლება გასცეს მხოლოდ ძალიან ახლო პირმა, თუმცა, თანხმობის ნამდვილობისთვის, აუცილებელია არ არსებობდნენ მეორე ახლო პირის უარი მონაცემთა დამუშავებასთან დაკავშირებით.¹⁸

6. ესპანური სამართალი

ესპანეთის კანონმდებლობა ცალკე ჩანაწერს გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემთა დაცვასთან დაკავშირებით არ შეიცავს, თუმცა, „მონაცემთა დაცვის შესახებ“ კანონში ვხვდებით ჩანაწერს, რომელიც ითვალისწინებს მემკვიდრეების უფლებას მიენიჭოთ ნვდომა, მოითხოვონ მონაცემების ნაშლა და გასწორება მონაცემთა დამუშავებლისგან და შემგროვებლისგან გარდა იმ შემთხვევაში თუ აღნიშნულთან დაკავშირებით მამკვიდრებელმა სიცოცხლეში

¹⁷ გესტჰედის საბჭო: Access to Deceased Person's Records – SIRO Guidance, <<https://www.gateshead.gov.uk/>> [14.06.2023].

¹⁸ Act on Protection of Personal Data of Slovakia, Article 78, Chapter 7, 2018.

განაცხადა უარი, ან კანონმდებლობით ისედაც აკრძალულია მათი გამოყენება.¹⁹

7. რა ხდება მაშინ, როცა კანონი დუმს?

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის მიმართულებით მომუშავე იურისტები აღნიშნავენ, რომ როდესაც არ არსებობს კონკრეტული კანონი, თუ რა მოუვა გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემებს, მაშინ, კომპანიებმა უნდა იხელმძღვანელონ იმ კანონებითა და წესებით, რაც ვრცელდება ცოცხალი ადამიანის პერსონალურ მონაცემთა დაცვაზე, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ პირმა გარდაცვალებამდე აკრძალა მისი მონაცემების გამოყენება.²⁰ იურისტების ჯგუფი მოუწოდებს ევროკავშირის შესაბამის სტრუქტურას, შემოიღოს კონკრეტული წესები, თუ რა ბედი უნდა ენიოს გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემებს, რათა შეიქმნას ერთიანი წესი ქვეყნებისთვის და არ ჰქონდეთ კომპანიებს თვითნებურად გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობა.

IV. გარდაცვლილი პირის მონაცემთა გადაცემა მემკვიდრეობით

მემკვიდრეობითი სამართლის ნორმები არ შეიცავს ჩანაწერს თუ რა მოსდის გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემებს გარდაცვალების შემდეგ. ზოგადი დანაწესები მიმოფანტულია სხვადასხვა სფეროს მარეგულირებელ აქტებში, მაგალითად, სახელშეკრულებო სამართალი, ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი, საოჯახო სამართალი, პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამართალი და ა.შ.

ზოგადად, მემკვიდრეობით შესაძლებელია ყველა ნივთის გადაცემა. თუ, პერსონალური მონაცემები ინახება მყარ დისკზე, რომელსაც კანონიერად ფლობს მამკვიდრებელი, მაშინ, მემკვიდრეობითი სამართლის ნორმების შესაბამისად, როგორც მატერიალური

¹⁹ Data Protectio Act of Spain, Article 3, Chapter 96, 2018.

²⁰ Death on Facebook: Lawyers Push for EU Rules on Digital Inheritance, 5/10/2017, <<https://www.euractiv.com/>> [14.06.2023].

სიკეთე გადაიცემა მემკვიდრეებზე. მსგავსი ტიპის გადაცემის დროს, მატერიალურ სიკეთეს თან მიჰყვება ის ციფრული ქონება, რომელიც ამ უკანასკნელში ინახება, მაგალითად, ელფოსტა, ფოტოსურათები, ფაილები და სხვა პერსონალური მონაცემები.²¹ ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ პერსონალური მონაცემები არ ინახება ისეთ მყარ დისკზე, რომელსაც ფლობდა მამკვიდრებელი, მაშინ ჩნდება კითხვა, საკუთრების სამართალი მემკვიდრეობითი სამართლის ნორმებთან ერთად ხომ არ მიანიჭებს მემკვიდრეს უფლებას მიიღოს მამკვიდრებლის პერსონალური მონაცემები. მაგალითად, მონაცემი, როგორც არის ანგარიში (ე.წ. account) არ აქვს მატერიალური ხასიათი, რაც იმას გულისხმობს, რომ ის ვერ იქნება საკუთრების/სანივთო სამართლით დაცული ნივთი, რადგან მას არ ექნება ნივთის სამართლებრივი სტატუსი.²²

1. მემკვიდრეობის უფლება გარდაცვლილი პირის ინტერნეტ პლატფორმებზე

იმისათვის, რომ მემკვიდრეებმა მიიღონ წვდომა მამკვიდრებლის პერსონალურ მონაცემებზე. ინტერნეტ პლატფორმები „ზოგადი წესებისა და პირობების“ მიხედვით, აწესებენ დამატებით მოთხოვნებს.²³ საინტერესოა, გერმანიის უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკა საბანკო ანგარიშების მემკვიდრეებისთვის გადაცემასთან დაკავშირებით. კერძოდ, გერმანიის ერთ-ერთი ბანკის სახელშეკრულებო შეთანხმების მიხედვით, გარდაცვლილი პირის ანგარიშზე წვდომის უფლება მამკვიდრებელს ექნებოდა მხოლოდ და მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ წარადგენდა სამკვიდრო მოწმობას, ხოლო, თუ პირი წარადგენდა მხოლოდ და მხოლოდ ანდერძს, მაშინ ბანკი უარს ამბობდა ანგარიშის

²¹ C. Alexander, Digitaler Nachlass als Rechtsproblem, Kommunikation & Recht, 2016, 303.

²² M. O. Mackenrodt, Personal Data After Death of the Data Subject – Exploring Possible Features of a Holistic Approach, Personal Data in Competition, Consumer Protection and Intellectual Property Law, Springer, Heidelberg, 2018, 277.

²³ D. Anwaltsverein, Digitalen Nachlass, Stellungnahme, 34/2013, 62.

გადაცემაზე, მანამ სანამ არ წარადგენდა სასამართლო წესით გაცემულ სამკვიდრო მონუმობას. გერმანიის უზენაესმა სასამართლომ აღნიშნული შინაარსის შეთანხმებები არაკანონიერად ცნო.²⁴ აღსანიშნავია საქართველოს ბანკების პოლიტიკა, რაც გულისხმობს შემდეგს, რომ თუ მამკვიდრებელი წარადგენს ნოტარიუსის მიერ გაცემულ სამკვიდრო მონუმობას ბანკი გასცემს მამკვიდრებლის შესახებ არსებულ ყველანაირ ინფორმაციას, მათ შორის, პერსონალურ მონაცემების შემცველ ინფორმაციასაც.²⁵

გარდაცვლილი მომხმარებლის ანგარიშის ბედი განსაკუთრებით აქტუალური ხდება მემკვიდრეებისთვის, რადგან ანგარიშს შეუძლია ინტელექტუალური საკუთრების შენახვა და შემოსავლის წყაროდ ქცევა. როგორც ინტელექტუალური საკუთრება და შემოსავლის საშუალება, სოციალური მედიის ანგარიშები 21-ე საუკუნის უძრავ ქონებად შეგვიძლია მივიჩნიოთ. სათანადო მიდგომით, სოციალური მედიის ანგარიშებს თავიანთი მფლობელებისთვის მნიშვნელოვანი შემოსავალი მოაქვთ რეკლამიდან და პირდაპირი გაყიდვებიდან. ნებისმიერი სხვა ქონების მსგავსად, სოციალური მედიის ანგარიშებს გარკვეული სამუშაოს ჩატარება სჭირდება. ამჟამად, ინტერნეტის თითქმის ყველა მომხმარებელს აქვს ანგარიში სხვადასხვა სოციალურ ქსელში.²⁶

სოციალური მედიის ანგარიშების შინაარსი არის ციფრული მემკვიდრეობა, რომელიც შეიძლება მოიცავდეს ინტელექტუალური საკუთრების უფლებებს, ასევე შემოსავლის უფლებას, რომელიც მომხმარებელმა მიიღო ანგარიშის გამოყენების პროცესში. ინტელექტუალური შემოქმედება, რომელიც შექმნა პირმა სიცოცხლეში ვრცელდება მისი საავტორო უფლებები, როგორც მყარ დისკზე შენახულ პროდუქტზე, აგრეთვე, სოციალურ ქსელებში შექმნილ პროდუქციაზე.²⁷ გერმანიის „საავტორო უფლებების შესახებ“ კა-

²⁴ Der Bundesgerichtshof, BGH, IX ZR 401/12, 8/10/2013.

²⁵ ინტერვიუ ბანკის წარმომადგენლებთან.

²⁶ E. A. Kirillova / A. V. Pavlyuk / O. E. Blinkov / E. V. Bilinkova / E. L. Sidorenko, Digital Inheritance of Social Media Accounts, International Journal of Engineering and Advanced Technology, 2019, 964.

²⁷ C. Stresemann, Munchener Kommentar zum BGB, 2017, para 90, 25.

ნონის მიხედვით, საავტორო უფლება არის მემკვიდრეობით გადაცემადი, მიუხედავად იმისა სად არის მამკვიდრებლის პროდუქტი განთავსებული.²⁸ ანალოგიური შეგვიძლია ვთქვათ ქართულ კანონმდებლობაზე, კერძოდ, საქართველოს კანონის „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ მიხედვით, საავტორო უფლება არის მემკვიდრეობით გადაცემადი, რაც იმას ნიშნავს, რომ მამკვიდრებლის მიერ სიცოცხლეში შექმნილ პროდუქტს, რომელიც შეიცავს მის პერსონალურ მონაცემებს, შესაძლებელია, მემკვიდრეობის წესით გადაეცეს მემკვიდრეებს.²⁹

თანამედროვე სამყაროს ერთ-ერთ გამონწვევას წარმოადგენს ელექტრონული და ციფრული მონაცემების კვალი, რასაც პრაქტიკულად, ყველა მოქალაქე ტოვებს გარდაცვალების შემდეგ.

ბოლო დროს მონაცემების მატერიალიზაციამ განაპირობა მზარდი პარალელების გავლება საკუთრებასა და მონაცემებს შორის, რის შედეგადაც წარმოიშვა ვარაუდი, რომ საკუთრების მსგავსად, პერსონალური მონაცემებიც ბუნებრივად უნდა გადაეცემოდეთ გარდაცვლილი პირის ახლო ნათესავებს. როგორც უკვე აღინიშნა, მონაცემთა დაცვის ევროპული ზოგადი რეგულაცია არ ვრცელდება გარდაცვლილ პირებზე, თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ რეგულაცია საშუალებას აძლევს ნევრ ქვეყნებს თავად დაარეგულირონ საკითხები დირექტივის მიხედვით.³⁰ შესაბამისად, საქართველოს, სლოვაკეთისა და ესპანეთის, დანიის, საფრანგეთის, უნგრეთის³¹, იტალიის მონაცემთა დაცვის კანონები შეიცავს დამატებით ჩანაწერებს გარდაცვლილი პირის უფლებებთან დაკავშირებით.³²

²⁸ Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte, 1965, para 28.

²⁹ საქართველოს კანონი „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“, 35-ე მუხლი, 22/06/1999.

³⁰ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and the Council of 27 April 2016.

³¹ მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაციის (GDRP) საძიებო სისტემა – გარდაცვლილი პირის პერსონალური მონაცემების საკანონმდებლო ბაზა.

³² P. Morwal, What happens to Your Personal Data When You Die, 2022, <<https://privacydesk.in/>> [14.06.2023].

გერმანიაში 2012 წელს გაურკვეველ ვითარებაში მოხდა უბედური შემთხვევა, რა დროსაც გარდაიცვალა არასრულწლოვანი გოგონა. მას ბერლინის ერთ-ერთ მეტროსადგურში შემომავალი მატარებელი დაეჯახა, მოგვიანებით კი საავადმყოფოში გარდაიცვალა. გოგონას მშობლები ითხოვდნენ ქალიშვილის სოციალური ქსელის Facebook-ანგარიშის გადაცემას, რათა დაედგინათ რეალურად ადგილი ჰქონდა უბედურ შემთხვევას თუ თვითმკვლელობას. ოჯახი ფიქრობდა, რომ მიმონერების წაკითხვითა და სოციალურ ქსელში შენახული ინფორმაციის მიხედვით დაადგენდნენ გარდაცვალების რეალურ მიზეზს. ბერლინის პირველმა ინსტანციამ სოციალურ ქსელსა და მომხმარებელს (გარდაცვლილ გოგონას) შორის არსებული ურთიერთობა დაუქვემდებარა წმინდა სახელმეკრულეო ურთიერთობას და თქვა, რომ მხარეებს შორის დადებული იყო მომსახურების ხელშეკრულება, ამიტომ, სხვა სახელმეკრულეო ურთიერთობის მსგავსად ეს უკანასკნელიც უნდა გადასცემოდა ოჯახს მემკვიდრეობით და სრული წვდომა მისცა მშობლებს სოციალურ ქსელზე.³³

სააპელაციო სასამართლომ სრულიად ამოატრიალა პირველი ინსტანციის გადაწყვეტილება, რადგან დაეყრდნო არა სამოქალაქო კოდექსს, არამედ „კომუნიკაციების საიდუმლოების შესახებ“ კანონს და თქვა, რომ სოციალურ ქსელზე წვდომა არ უნდა მიეცათ მშობლებისთვის რადგან მომხმარებელს სოციალური ქსელი არა საკუთრებაში, არამედ სარგებლობაში ჰქონდა მხოლოდ გადაცემული. დამატებით, სასამართლომ იმსჯელა იმ მონაცემებზე, რაც შენახული იყო სოციალური ქსელის ანგარიშში, კერძოდ, პირადი ინფორმაცია და პირადი მიმონერა გოგონასა და მის მეგობრებს შორის. სასამართლომ გადაწყვეტილებაში აღნიშნა, რომ თუ მშობლებს სურდათ ჰქონოდათ სრული წვდომა მიმონერაზე, მაშინ ყველა პირისგან უნდა აეღოთ თანხმობა მათი მონაცემების დამუშავებაზე. სოციალურ ქსელში არსებული მიმონერა დაცულია გერმანიის კომუნიკაციების მარეგულირებელი კანონით და ის წარმოადგენს ტელეკომუნიკაციის ერთ-ერთ სახეს.³⁴

³³ Landgericht Berlin, Urteil vom 17.12.2015, Az. 20 O 172/15.

³⁴ Berlin Court of Appeals, May 2017 (Kammergericht, Urteil vom 31.05.2017, Az. 21 U 9/16.

გერმანიის ფედერალური სასამართლო დაეთანხმა პირველ ინსტანციას და განაცხადა, რომ მომხმარებელსა და სოციალურ ქსელს შორის იდება სარგებლობის ხელშეკრულება და ექვემდებარება სახელშეკრულებო ურთიერთობას. ამასთან, სასამართლო მიიჩნევს, რომ არ შეიძლება სოციალური ქსელის ანგარიშზე წვდომა დიფერენცირებულ იყოს, როგორც პერსონალური მონაცემების შინაარსის მქონედ. გერმანული კანონმდებლობის მიხედვით, მემკვიდრეობით გადაცემადია უაღრესად პიროვნული წერილები, დღიურები და ა.შ. ამიტომ მემკვიდრეობის თვალსაზრისით არ არსებობს მიზეზი, რომ ციფრული შინაარსი განსხვავებულ რეგულაციაში მოექცეს. აღნიშნული გადაწყვეტილება იყო პირველი და ამავდროულად ინოვაციური, სოციალური ქსელის ანგარიშის მემკვიდრეობით გადაცემასთან დაკავშირებით.³⁵ აღნიშნული გადაწყვეტილების შემდეგ, გერმანიის სასამართლო მუდმივად იყენებს პრაქტიკაში მითითებულ გადაწყვეტილებას და სოციალური ქსელის ანგარიშს მემკვიდრეობით გადასცემს მამკვიდრებლებს მოთხოვნის შემთხვევაში.

ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში, გერმანიის სასამართლომ აღნიშნა, რომ როდესაც ბანკის თანამშრომელი გადასცემს ინფორმაციას გარდაცვლილი პირის ახლო ნათესავს საბანკო ანგარიშებს, იმისათვის, რომ მოხდეს გარდაცვლილსა და ბანკს შორის არსებული ვალდებულების გაგრძელება/ დასრულება, არ წარმოადგენს ჩარევას პერსონალურ მონაცემებში.³⁶

ნათელია, რომ სოციალური ქსელის მიზანია მომსახურება გაუწიოს იმ მომხმარებელს, რომელმაც უშუალოდ შექმნა ანგარიში და არაფერია ნათქვამი ანგარიშის მემკვიდრეობით მიღებაზე, თუმცა, სასამართლოს განმარტებით ეს უკანასკნელი არ გამორიცხავს შენახულ მონაცემებზე ნაკითხვისა და წვდომის პასიურ უფლებას. ამასთან, Facebook-ს არ გააჩნია რამე განსაკუთრებული კონფიდენციალობის შენახვის ვალდებულება, როგორც ეს აქვთ მაგ. იურისტებსა და ექიმებს. თუმცა, კითხვაზე პასუხი, არის თუ არა სოციალური მედია საკუთრება რომელიც მემკვიდრეობით უნდა გადაეცეს მამკვიდრებელს

³⁵ German Federal Court of Justice, Bundesgerichtshof, BGH, Urteil vom 12. Juli 2018, Az. III ZR 183/17.

³⁶ A. Kutcher, Der Digitale Nachlass, Göttingen, 2015, 135.

სააპელაციო სასამართლომაც ღიად დატოვა. ასევე, სასამართლომ აღნიშნა, რომ არ არსებობდა გარდაცვლილი პირის თანხმობა იმასთან დაკავშირებით, რომ გადასცემდა მშობლებს მის ანგარიშს, თანხმობის ნაწილი კი მონაცემთა დამუშავებისთვის აუცილებელი პირობაა.

აქვე, უნდა აღინიშნოს, რომ, სამწუხაროდ, საქართველოს სასამართლო პრაქტიკა არ გააჩნია გარდაცვლილი პირის სოციალურ ანგარიშზე წვდომასთან დაკავშირებით. ამასთან, პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამსახურის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის მიხედვით, სოციალურ ქსელში, სხვადასხვა ვებგვერდზე რეგისტრაციის მომხმარებლისა და პაროლზე წვდომის მოთხოვნის საკითხი სამსახურს არ შეუსწავლია.³⁷

2. ციფრული მემკვიდრეობა და პერსონალური მონაცემები

დღევანდელ მსოფლიოში, სადაც ყველაფერმა ციფრული ხასიათი შეიძინა, გაჩნდა ტერმინი „ციფრული მემკვიდრეობა“, რომელიც სახელმწიფოებისთვის სიახლეა და არ არსებობს უნიფიცირებული მიდგომა ციფრული მემკვიდრეობასთან დაკავშირებით.

ციფრული მემკვიდრეობა, სულ უფრო მნიშვნელოვანი ხდება ყოველდღიურ ცხოვრებაში, ციფრული მედია უფრო და უფრო მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ყველას ცხოვრებაში, რადგან ჩვენ ვაგროვებთ სხვადასხვა ციფრულ აქტივებს ჩვენი ცხოვრების განმავლობაში. ამიტომ ციფრული ქონების რეგულირების დროს გათვალისწინებული უნდა იყოს ციფრული აქტივების შინაარსი ცალკეულ შემთხვევებში.³⁸ როგორც გერმანული სასამართლოს გადანყვეტილებებში არის აღნიშნული, ციფრული ქონება არის მემკვიდრეობით გადაცემად და ექვემდებარება მემკვიდრეობითი სასამართლის წესებს, თუმცა, აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ მხოლოდ მემკვიდრეობითი სასამართლის სფეროს ეხება აღნიშნული თუ კიდევ

³⁷ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამსახურის 2023 წლის 5 აპრილის პასუხი №PDPS 123 00002364.

³⁸ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content, Com (2015) 634.

სამართლის სხვა დარგებსაც ერგება?! მაგალითად, ხომ არ გვაქვს შეხება სახელმეკრულებო, მომსახურებით სამართალთან და ა.შ.

დასავლეთ ევროპის, აშშ-ისა და რუსეთის კანონმდებლობის თანახმად, სოციალური მედიის ანგარიშები არ არის აღიარებული მოქალაქეების საკუთრებად და წესები, რომლებიც არეგულირებს ანდერძის შედგენისა და აღსრულების ოფიციალურ ბრძანებას, არ ვრცელდება სოციალური ქსელების ანგარიშებზე.

ზოგიერთი მეცნიერის აზრით, სოციალური მედიის ანგარიშები, მონაცემები და ელექტრონული ფოსტა არ უნდა იყოს მემკვიდრეობით გადაცემადი, რადგან, გაურკვეველია რომელი ინფორმაცია არის ღირსი მემკვიდრეობითი სამართლის დაცვის ქვეშ იყოს და რომელი არა.³⁹ მაგალითად, ელექტრონული ფოსტის შემთხვევაში უნდა მოხდეს ყველა შემოსული და გასული წერილის კატეგორიზაცია საქმიანობისა და პირადი მიმოწერის მიხედვით, ან უფრო მეტი. რადგან, თუ მიმოწერა ეხება ბიზნეს საკითხებს, მაშინ უნდა მოხდეს წერილების გადასვლა მემკვიდრეებზე, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ ეხება პირად ინფორმაციას აქ ინდივიდუალურ შემთხვევაში უნდა დადგინდეს რა მოხდება.

ევროკავშირისგან განსხვავებით, ამერიკის შეერთებულ შტატებს უფრო მონესრიგებული აქვს ციფრული მემკვიდრეობისა და ციფრული ქონების საკითხები. კერძოდ, ამერიკაში მოქმედებს კანონი „ციფრულ აქტივებზე ფიდუციური ხელმისაწვდომობის შესახებ“, რომელიც ერთიან სტანდარტებსა და წესებს ადგენს ყველა შტატისთვის. აღნიშნული კანონის მე-7 და მე-8 მუხლები ეხება გარდაცვლილი პირის ციფრული ქონების განკარგვას, რომელიც გარდაცვლილი პირის წარმომადგენელს ანიჭებს უფლებას პირდაპირ მოითხოვოს წვდომა გარდაცვლილი პირის ციფრულ ქონებაზე, ან სასამართლოს საშუალებით მოიპოვოს აღნიშნული.⁴⁰

ციფრულ ქონებასთან დაკავშირებით ერთ-ერთ მთავარ პრობლემას წარმოადგენს ის, რომ არ არსებობს უნიფიცირებული დეფინიცია, თუმცა, შეგვიძლია გამოვიყენოთ ციფრული სამყაროს ზოგადი განმარტება და ვთქვათ, რომ ციფრულ ქონებას წარმოადგენს ელ. ფოს-

³⁹ T. Hoeren, Der Tod und das Internet – Rechtliche Fragen zu Verwendung von E-Mail und WWW-Accounts nach dem Tode des Inhabers, NJW 2005, 2114.

⁴⁰ Fiduciary Access to Digital Assets Act, 2015 USA, Section 7-8.

ტის, ბლოგების, სოციალური ქსელებისა და სოციალური მედიის ანგარიშები, აგრეთვე, ციფრული მუსიკის კოლექციები, ფოტოები, ვიდეოები, რომლებიც არ არის ატვირთული, თუმცა ინახება ანგარიშის ბაზაზე, საბანკო ანგარიშები, ფინანსური ინვესტიციები და ა.შ.

ესტონეთის „მემკვიდრეობის კანონით“⁴¹ გათვალისწინებული არის უნივერსალური მემკვიდრეობის უფლება, რომელიც მოიცავს როგორც ჩვეულებრივ, ისე ციფრულ ქონებას. შესაბამისად, ევროპის სხვა ქვეყნებისგან განსხვავებით, ესტონეთის კანონმდებლობაში ვხვდებით პირდაპირ ჩანანერს იმის თაობაზე, რომ ციფრული ქონებაც სხვა ქონების მსგავსად მემკვიდრეობით გადაეცემა მემკვიდრეებს.

ესტონეთის მსგავსად, კანონმდებლობით აქვს განსაზღვრული ციფრული ქონების მემკვიდრეობით გადაცემა ნიდერლანდების სამეფოს.⁴² აღსანიშნავია საინტერესო მიდგომა ნიდერლანდების სამეფოში, რომ ადამიანის პირადი ცხოვრება და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება წარმოიშობა დაბადების მომენტიდან და წყდება გარდაცვალების მომენტში. შესაბამისად, გარდაცვლილი პირის პირადი ინფორმაცია აღარ ხდება დაცვის ღირსი, გარდა კანონით განსაზღვრული შემთხვევებისა.⁴³

2015 წელს ბრიტანეთში გარდაიცვალა მამაკაცი, რომელიც მეუღლესთან ერთად ფლობდა **Apple** ბრენდის კომპიუტერსა და პლანშეტს, აღნიშნულ მოწყობილობებში ანგარიში გახსნილი იყო გარდაცვლილი პირის სახელზე, შესაბამისად პროგრამები გადმოწერილი იყო გარდაცვლილის სახელით შესაბამისი მაღაზიიდან (**App Store**). გარდაცვალების შემდეგ, მეუღლე აგრძელებდა პლანშეტის გამოყენებას და აქტიურად თამაშობდა ერთ-ერთ თამაშს, რომლის შესაძენადაც თავის დროზე თანხა გადაიხადეს, თუმცა, რალაც დროის შემდეგ აპლიკაციებმა შეწყვიტეს ფუნქციონირება და საჭირო გახდა მათი განახლება. გამომდინარე იქიდან, რომ ანგარიში შექმნილი იყო გარდაცვლილი პირის სახელით, მეუღლემ, როგორც მისმა კანონიერმა მემკვიდრემ, მიმართა კომპანიას, თუმცა **Apple**-მ არ გასცა

⁴¹ Estonia Law of Succession Act, 2009.

⁴² A. Berlee, Digital Inheritance in the Netherlands, *Journal of European Consumer and Market Law*, 6/2017, 256-260.

⁴³ K. A. Kolk, *Digital Inheritance in the European Union*, Tallinn, 2020, 24.

ინფორმაცია, რადგან ანდერძში კონკრეტულად არ იყო ნახსენები კონკრეტულად Apple ანგარიშების გადაცემა მემკვიდრეებისთვის. საბოლოოდ, გამომდინარე იქიდან, რომ კომპანიას არ ჰქონდა კონკრეტული წესები და პირობები შემუშავებული გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემებთან დაკავშირებით, კომპანიას მოუწია თავის მართლება და ინფორმაციის გაცემა. აღნიშნული ფაქტის შემდეგ დაიწყო მუშაობა პოლიტიკის შეცვლაზე⁴⁴, ამიტომ კომპანია Apple-მა დაამკვიდრა ტერმინი „ციფრული მემკვიდრე“ (Digital Legacy), რომლის დახმარებითაც, ადამიანის გარდაცვალების შემთხვევაში შესაძლებელია წვდომის მიღება ისეთ მონაცემებზე, როგორცაა: ფოტოები, ვიდეოები, ჩანიშვნები, ხმის ჩანაწერები, დოკუმენტები და ა.შ., ყველა იმ ინფორმაციაზე, რომელიც ინახება ე.წ. iCloud-პორტალზე. Apple პროდუქციის მომხმარებელს ციფრულ მემკვიდრედ შეუძლია მაქსიმუმ 5 ადამიანის მითითება, ამისთვის კი უბრალოდ მონაცემების პარამეტრებიდან უთითებს მისთვის სასურველ მემკვიდრეს და ანიჭებს მას უნიკალურ კოდს (QR Code). მომხმარებლის გარდაცვალების შემდეგ, იმისათვის, რომ ციფრულ მემკვიდრეს ჰქონდეს წვდომა გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემებზე, აუცილებელია კომპანიას წარუდგინოს უნიკალური კოდი და პირის გარდაცვალების მოწმობა.⁴⁵ პირს გარდაცვალებამდე შეუძლია შეცვალოს ან წაშალოს ინფორმაცია მისი ციფრული მემკვიდრეები.

V. გარდაცვლილ პირთა მონაცემების დაცვის თაობაზე ონლაინ პლატფორმების პოლიტიკა

პრაქტიკაში, მომხმარებლის გარდაცვალების შემდეგ, მის გვერდზე წვდომა ღია რჩება. ამ საკითხზე სხვადასხვა ქვეყნის სასამართლო პრეცედენტები არსებობს. მაგალითად, გერმანიის ფედერალურმა

⁴⁴ M. A. Russon, Apple Refused to Give Elderly Widow Password to Late Husband's Apple ID without Court Order, 2016, <<https://www.ibtimes.co.uk/>> [14.06.2023].

⁴⁵ Apple-ის ციფრული მემკვიდრეობა, 2022, <<https://ispace.ge/blog/>> [14.06.2023].

უზენაესმა სასამართლომ აღიარა გარდაცვლილი მომხმარებლის ნათესავების უფლება მემკვიდრეობით მიიღონ შესაბამისი Facebook ანგარიში.⁴⁶ სოციალური ქსელების მომხმარებლის (სალიცენზიო) ხელშეკრულებები (გამოყენების წესები და პირობები) არ არეგულირებს გარდაცვლილი მომხმარებლების ანგარიშებს და ითვალისწინებს მხოლოდ ზოგიერთი ანგარიშის ნაშლის შესაძლებლობას, თუ ისინი ხელს უწყობენ ძალადობას, ტერორიზმს და სხვა დანაშაულებრივ ქმედებებს. ასეთი ნორმის დადგენის აუცილებლობა ყოველწლიურად იზრდება და დღემდე არ არსებობს ამ პრობლემის მოგვარების ერთიანი მექანიზმი. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია გაანალიზდეს, თუ როგორ აწესრიგებს ყველაზე დიდი სოციალური ქსელები გარდაცვლილთა გვერდებს.

1. Meta (Facebook, Instagram, Messenger)

Facebook ერთ-ერთი პირველი სოციალური ქსელია, რომელიც ამ პრობლემას გამოეხმაურა და მომხმარებლებისთვის საკუთარი წესები შეიმუშავა, რაც ადამიანის ნების გამოხატვის საშუალებას აძლევს. ამ წესების თანახმად, მომხმარებლებს აქვთ უფლება დაწერონ ანდერძი სოციალურ ქსელებში თავიანთ ანგარიშთან დაკავშირებით. Facebook ანგარიშების მემკვიდრეებს შეეძლება მართონ გარდაცვლილი ნათესავის ან მეგობრის ანგარიში, რომელმაც მათ ასეთი უფლება მისცა.⁴⁷

Facebook ვთავაზობთ მომხმარებლის გარდაცვალების შემდეგ ანგარიშის მემორიალიზაციის საშუალებას. ახლო მეგობარს ან ოჯახის წევრს შეუძლიათ აღნიშნული სტატუსის მოთხოვნა Facebook-ის შეტყობინებით. პლატფორმა არ გაამყვანებს მომხმარებლის შესვლის სერტიფიკატებს, მაგრამ ისინი დაამატებენ მომხმარებლის პროფილს „მემორიალურის“ ლენტს. გარდაცვლილი პირის ანგარიშის პირადი კედლის შინაარსი ხილული რჩება, მაგრამ მომხმარებლის პროფილი

⁴⁶ German Federal Court of Justice (Bundesgerichtshof, BGH, Urteil vom 12. Juli 2018, Az. III ZR 183/17.

⁴⁷ S. *Writer*, *The Afterlife of Social Media: Social Media Accounts after Death*, <<https://trustandwill.com/>> [14.06.2023].

აღარ გამოჩნდება საჯარო ძიებებში ან მეგობრების შეთავაზებებში. სიცოცხლეში, მომხმარებელს შეუძლია მიუთითოს ის მეგობარი, რომელსაც უფლებას მიანიჭებს მისი გარდაცვალების შემდეგ ცვლილებები შეიტანოს ანგარიშში. მაგალითად, ინფორმაციის ნაშლა, პროფილის სურათის შეცვლა, ფოტოების დამატება ან ანგარიშის გაუქმება.⁴⁸

როდესაც ვსაუბრობთ სოციალურ მედიაზე, ბლოგებსა და სხვა ციფრულ აქტივობებზე, რთულია ერთმანეთისგან გაიმიჯნოს პირადი და სოციალური ურთიერთობის საზღვრები.⁴⁹

რთულია, ონლაინ პლატფორმებზე გაარჩიო რეალურად მართლა გარდაიცვალა მომხმარებელი თუ არა, აღნიშნულის უზრუნველსაყოფად კი, ონლაინ პლატფორმების ადმინისტრაცია უფრო და უფრო მეტ მტკიცებულებას ითხოვენ აღნიშნული სტატუსის მისანიჭებლად.

სოციალური ქსელ Instagram -ის წესებში ვკითხულობთ, რომ თუ პირი გარდაიცვლება, მისი ოჯახის ახლო წევს ან მეგობარს უფლება აქვს მიმართოს კომპანიას და მოითხოვოს გარდაცვლილი პირის ანგარიშისთვის მემორიალური სტატუსის მინიჭება, ან ანგარიშის ნაშლა.⁵⁰

გარდაცვლილი პირის პერსონალური მონაცემების შენახვა იმ მოტივით, რომ რაც უფრო მეტი ინფორმაცია იქნება შენახული, მით უფრო მარტივია დანაშაულის პრევენცია, არის აბსურდი და წარმოადგენს შეუსაბამო ჩარევას პირის პერსონალურ მონაცემებში.⁵¹

იმის გამო, რომ Facebook ფლობს ინსტაგრამს, პლატფორმის სიკვდილის პოლიტიკა თითქმის ერთი და იგივეა. ნებისმიერს შეუძლია მოითხოვოს ინსტაგრამის ანგარიშის მემორიალიზაცია გარდაცვალების დამადასტურებელი დოკუმენტებით. „მემორიალური“ სტატუსის მქონე ანგარიში არ იქნება განსხვავებული ნებისმიერი სხვა ტიპის ანგარიშისგან, მაგრამ კონფიდენციალურობის პარამეტრი არ შეიძლება შეიცვალოს, რადგან ის, ძირითადად, გაყინულია. ანგარიში

⁴⁸ ბლოგი (სქოლიო 47).

⁴⁹ ბლოგი (სქოლიო 20).

⁵⁰ How Do I Report Deceased Person's Account on Instagram? <<https://help.instagram.com/>> [14.06.2023].

⁵¹ European Court of Human Rights, Gaughran V thr United Kingdom, [2020], § 89.

ასევე შეიძლება მთლიანად წაიშალოს, მაგრამ ამ შემთხვევაში, **Instagram** მოითხოვს გარდაცვალების ოფიციალურ მტკიცებულებას, როგორცაა გარდაცვალების მონმობა.⁵²

2. Google

ჩვენი ცხოვრება სულ უფრო მეტად არის დამოკიდებული ციფრულ სამყაროზე და **Google** არის ალბათ ერთადერთი სერვისი, რომელსაც ყველა ჩვენგანი ვეყრდნობით. იქნება ეს ფოტოების ან მნიშვნელოვანი ფაილების შესანახად თუ ჩვენი პერსონალური ელ. ფოსტა. **Google**-ს ანგარიშზე კონტროლი ძალზე მნიშვნელოვანია მონაცემთა რაოდენობის გათვალისწინებით. მაგრამ რა ბედი ეწევა ჩვენს **Google** ანგარიშს და მის ყველა მონაცემს, როდესაც მომხმარებელი გარდაიცვლება? საბედნიეროდ, **Google** უზრუნველყოფს, სერვისს რომლითაც საყვარელ ადამიანებს, ოჯახის წევრებს ან მეგობარს ანიჭებს უფლებას ჰქონდეთ წვდომა ანგარიშზე და მოიძიონ ზოგიერთი მონაცემი.⁵³

2013 წლის აპრილში **Google**-მა შექმნა არააქტიური ანგარიშის მენეჯერი (**Google Inactive Account Manager**), რომელიც საშუალებას აძლევს მომხმარებლებს განსაზღვრონ რა მოუვათ მათ ანგარიშში შენახულ ფოტოებს, მუსიკას და სხვა „ციფრულ მემკვიდრეობას“. მომხმარებელი ადგენს უმოქმედობის პერიოდს, რის შემდეგაც ანგარიშზე შენახული ყველა ინფორმაცია ან წაიშლება ან გადაეცემა მემკვიდრეებს. უმოქმედობის პერიოდი შეიძლება იყოს სამი თვიდან წელიწადნახევრამდე. აღნიშნული ვადის დასრულებამდე **Google** აცნობებს მომხმარებელს, ვადის ამონურვასთან დაკავშირებით და, თუ მომხმარებელი არ უპასუხებს კომპანიის მიერ გაგზავნილ გაფრთხილებას, მაშინ ანგარიში მიიჩნევა არააქტიურად და კომპანია მოიქცევა ისე, როგორც თავად გარდაცვლილმა პირმა მიუთითა სიცოცხლეში.

⁵² ბლოგი (სქოლიო 47).

⁵³ S. Dhapola, What Happens to Your Google Account After Your Death? Here's How You Can Keep Your Data Safe, 2022, <<https://indianexpress.com/>> [10.05.2023].

როგორ ხვდება Google რომ ანგარიში აღარ არის აქტიური? ის აკვირდება თითოეულ სიგნალს, რამდენად ხშირად შედის მომხმარებელი და იყენებს Google აპლიკაციებს (მეილი, დოკუმენტები, ბლოგი, ფოტოები, მობილურის android აპლიკაციები და ა.შ.). კომპანია პირს უფლებას აძლევს სიცოცხლეში განსაზღვროს ციფრული მემკვიდრე და მიუთითოს მემკვიდრის ტელეფონის ნომერი, რადგან გარდაცვალების შემდეგ, მხოლოდ სანდო კონტაქტს შეუძლია მონაცემების რეალურად ჩამოტვირთვა. იდენტიფიკაციის დადასტურება მობილური ტელეფონის ნომრის გამოყენებით ხელს უშლის მონაცემებზე წვდომას არა ავტორიზებული ადამიანებისგან. მემკვიდრის დასახელების გარდა, Google მომხმარებლებს სთავაზობს ანგარიშის ნაშლას გარდაცვალების შემდეგ, შესაბამისად, ნაშლის შემთხვევაში ყველა შვილობილ კომპანიაში არსებული ინფორმაცია სამუდამოდ იშლება.⁵⁴

YouTube-ის მშობელი კომპანია არის Google, რაც იმას ნიშნავს, რომ ანგარიშების უმეტესობა ასოცირდება Gmail ანგარიშთან. შესაბამისად, YouTube მომხმარებლებსაც შეუძლიათ გამოიყენონ „არააქტიური ანგარიშის მენეჯერის“ ინსტრუმენტი.

3. Twitter

2013 წელს Twitter-მა გამოუშვა LivesOn აპლიკაცია შემდეგი სლოგანით: „როცა შენი გული შეწყვეტს ცემას, შენ მაინც გააგრძელებ Twitter-ს“. თუ მომხმარებელმა დააკავშირა აპლიკაცია თავის Twitter ანგარიშთან და გარდაიცვალა, აპლიკაცია გააგრძელებს Twitter-ზე განთავსებული ინფორმაციის გენერირებას მომხმარებლის ბოლო ჩანაწერების საფუძველზე. აპლიკაციას ასევე შეუძლია გადატვირთოს პოსტები იმ გვერდებიდან, რომლებიც ხშირად ციტირებულია გარდაცვლილის მიერ.

გარდაცვლილი პირის ოჯახის წევრის ან მინდობილი პირის მოთხოვნის საფუძველზე, მას შემდეგ, რაც მათ მიერ წარდგენილი იქნება

⁵⁴ Google არააქტიური მენეჯერის შესახებ, <<https://support.google.com/accounts/>> [15.05.2023].

პირადობისა და გარდაცვალების მონაწილეობა Twitter მოთხოვნისთანავე ნაშლის გარდაცვლილი პირის ანგარიშს.⁵⁵

გარდაცვლილი პირის პერსონალური მონაცემების დაცვა, რა თქმა უნდა, შეუძლია ოჯახის წევრებს. საქმეში *M. L. v. Slovakia*⁵⁶, ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპულმა სასამართლომ თქვა, რომ გარდაცვლილი პირის პერსონალური მონაცემების გამოყენება და ამ გამოყენებით მიყენებული სულიერი ტანჯვა ექცევა კონვენციის მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში. აღნიშნული საქმე ეხებოდა კათოლიკე მღვდელს, რომელიც ნასამართლვე იყო სექსუალურ ძალადობაში და მისი გარდაცვალებიდან რამდენიმე წელიწადში, ადგილობრივმა მედიის წარმომადგენლებმა დაიწყეს სტატიების წერა სათაურით „სექსუალური მოძალადე მღვდელი“, „საიდუმლო გახსნილია, მღვდლის აღიარება და თვითმკვლელობა“ და ა.შ. ტელევიზიაში გაასაჯაროვეს გარდაცვლილი პირის ფოტოები, რომლებიც შეიცავდა გარდაცვლილი პირის სახელისა და გვარის მითითებას. შესაბამისად, გარდაცვლილი მღვდლის დედამ მიმართა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს, რომელმაც პერსონალური მონაცემების უნებართვო გამოყენებისა და ოჯახისთვის მიყენებული ზიანის გათვალისწინებით დაადგინა მე-8 მუხლის დარღვევა.

როდესაც საქმე ეხება მედია საშუალებების თუ სხვადასხვა გამოცემების მიერ გავრცელებულ ინფორმაციას გარდაცვლილ პირთან დაკავშირებით, რთულია დადგინდეს რეალურად, ადგილი ჰქონდა პერსონალური მონაცემების დამუშავებას, თუ გამოხატვის თავისუფლებას. საქმეში, „პლონი“ საფრანგეთის წინააღმდეგ⁵⁷, დაადგინა გამოხატვის თავისუფლებაში ჩარევა და არა ჩარევა გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემებში. საქმე ეხებოდა წიგნს „დიდი საიდუმლო“, სადაც აღწერილი იყო იმ დროინდელი საფრანგეთის პრეზიდენტის კიბოთი დაავადების ისტორია, პრეზიდენტის პოსტზე მისი პირველი ვადის დასაწყისიდან, რის შესახებაც საზოგადოება არ იყო ოფიციალურად ინფორმირებული. პრეზიდენტის გარდაცვალებიდან 10 დღის შემდეგ დაიწყო წიგნის გაყიდვა, რის შემდეგაც

⁵⁵ ბლოგი (სქოლიო 47).

⁵⁶ European Court of Human Rights, *M.L. v. Slovakia*, [2022].

⁵⁷ European Court of Human Rights, *Editions PLOON v. France*, [2004].

გარდაცვლილი პრეზიდენტის ოჯახის წევრებმა მიმართეს სასამართლოს და მოითხოვეს წიგნის გაყიდვის შეჩერება, აგრეთვე, წიგნის ბეჭდვის აკრძალვა. ევროპულმა სასამართლომ იმსჯელა გამოხატვის თავისუფლებაზე და თქვა, რომ წიგნის მთლიანი და საბოლოო აკრძალვა არღვევდა კონვენციის მე-10 მუხლს. მიუხედავად იმისა, რომ რეალურად წიგნში მოხდა პრეზიდენტის ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამჟღავნება, მისი სახელისა და გვარის მითითება, რაც მას სრულიად იდენტიფიცირებას ხდიდა, პერსონალურ მონაცემთა ჩარევაში მაინც არ ჩაითვალა.

საფრანგეთის მონაცემთა დაცვის ორგანომ («CNIL») 2020 წლის 28 ოქტომბერს გამოსცა მითითება გარდაცვლილი პირების პერსონალური მონაცემების ნაშლის შესახებ სოციალური ქსელის ანგარიშებთან დაკავშირებით. კერძოდ, ნათესავებს შეუძლიათ, თავიანთი ვინაობის დადასტურების შემდეგ, სთხოვონ მონაცემთა მაკონტროლებელს გარდაცვლილის შესახებ ინფორმაციის ნაშლა, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ გარდაცვლილს სიცოცხლეში საპირისპირო აქვს მითითებული.⁵⁸

VI. დასკვნა

თანამედროვე ეპოქაში ინტერნეტი გლობალურ საკომუნიკაციო და საინფორმაციო საშუალებად იქცა, რაც დიდი მოცულობით პერსონალური მონაცემების ინტერნეტში დაგროვებას განაპირობებს.⁵⁹

ინტერნეტ ანგარიშებისა და, ზოგადად, გარდაცვლილი პირის პერსონალური მონაცემების მემკვიდრეობით გადაცემასთან დაკავშირებით ჩნდება სხვადასხვა სამართლებრივი შეკითხვა, რადგან მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია წევრ ქვეყნებს უტოვებს დისკრეციას, თავად დაარეგულირონ აღნიშნული საკითხი. ამიტომ, არ ვხვდებით ერთიან, უნიფიცირებულ ჩანაწერს პერსონალურ მონაცემთა

⁵⁸ France: CNIL Issues Guidance on Erasure of Data of Deceased Persons, 2020, <<https://www.dataguidance.com/>> [20.05.2023].

⁵⁹ ა. არუთუნიანი, პერსონალურ მონაცემთა დაცვა და საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა, კრებულში: პერსონალურ მონაცემთა დაცვის აქტუალური საკითხები ესეების კრებული, თბილისი, 2021, 6.

დაცვის მარეგულირებელ კანონმდებლობებში. თუ გადავხედავთ საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილებას, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ამ შემთხვევაში მხოლოდ პერსონალური მონაცემების დაცვის მარეგულირებელი კანონმდებლობის გამოყენება საკმარისი არ არის და ურთიერთობის მოსაწესრიგებლად შემოდის ისეთი სამართლებრივი სფეროები, როგორც არის, ინტელექტუალური სამართალი, მემკვიდრეობითი სამართალი, საკუთრების სამართალი, საავტორო სამართალი და ა.შ. დადებითად არის შესაფასებელი საქართველოს კანონში „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ არსებული მუხლი, რომელიც კონკრეტულად ეხება გარდაცვლილი პირის პერსონალური მონაცემების დამუშავებას.

პირადი მონაცემების უსაფრთხოების საკითხში თანაბრად პასუხისმგებელია მომხმარებელი და ონლაინ პლატფორმები. მოქალაქე, პირველ რიგში თავად განსაზღვრავს ვის და როგორ უნდა გაუზიაროს მისი პერსონალური მონაცემები, შესაბამისად ნებისმიერი ამ მხრივ განხორციელებული ქმედება, მის სრულ ყურადღებასა და პასუხისმგებლობას მოითხოვს. ონლაინ პლატფორმების შემთხვევაში, მათი მოვალეობაა შეიმუშაონ გარდაცვლილი პირის პერსონალურ მონაცემებთან დაკავშირებული პოლიტიკა, ეფექტურად გააცნონ მომხმარებლებს საკუთარი უფლებები და დაეხმაროს მათ მინიჭებული უფლების რეალიზებაში. დადებითად არის შესაფასებელი რამდენიმე პლატფორმის პოლიტიკა გარდაცვლილ პირთან დაკავშირებით როდესაც მომხმარებელს სთავაზობენ „მემორიალურ“ სტატუსს და ის კერძო ორგანიზაციები, რომლებიც ეხმარებიან ადამიანებს სიცოცხლეში დაგეგმონ თუ რა მოუვათ მათ პერსონალურ მონაცემებს გარდაცვალების შემდეგ.

როდესაც ვსაუბრობთ პერსონალური მონაცემების მემკვიდრეობით გადაცემაზე, აქ უნდა გამოვყოთ ორი ასპექტი, კერძოდ, კონკრეტულად რა ტიპის მონაცემს ვითხოვთ მემკვიდრეობით. ცალსახაა, როდესაც გარდაცვლილი პირი მაგ., სოციალურ ქსელს იყენებდა როგორც შემოსავლის წყაროს და მას დიდი შრომა აქვს ჩადებული სიცოცხლეში, აუცილებელია, როგორც ინტელექტუალური საკუთრება გადაეცეს მემკვიდრეობით. ხოლო, იმ შემთხვევაში თუ მამკვიდრებელი ითხოვს ისეთ მონაცემს, რომელიც ეხება გარდაცვლილი პირის სოციალური ქსელის ანგარიშს, ელექტრონულ ფოსტას, პირად ფაილებს და ა.შ.

ვფიქრობ, აღნიშნული ინფორმაცია არ უნდა იყოს გადაცემადი მემკვიდრეობით, რადგან ის ფაქტი რომ ადამიანი გარდაიცვალა არ გულისხმობს რომ მის სურვილი და ღირსება არ დავიცვათ გარდაცვალების შემდეგ.

საბოლოოდ, ვფიქრობ აღნიშნული თემა ჯერ კიდევ ახალია, რასაც მონიშნავს ფაქტი, რომ სამნუხაროდ, საქართველოში ამ თემაზე არც კი ყოფილა სამართლის სფეროში მსჯელობა, ხოლო, საზღვარგარეთის შემთხვევაში სულ რამდენიმე შემთხვევის მოყვანა შეგვიძლია. ვფიქრობ, იმ შემთხვევაში, თუ მოქალაქეებში გაიზრდება ცნობიერება საკუთარი პერსონალურ მონაცემების დაცვის შესახებ, უფრო მშვიდად იქნებიან, როდესაც ეცოდინებათ, რომ გარდაცვალების შემდეგ მათი ინფორმაცია, რასაც ინახავს პირადი პროფილი და ე.წ. „ოფლაინ მე“, დარჩება ხელუხლებელი და არ ექნებათ მესამე პირებს ინფორმაციაზე წვდომის შესაძლებლობა.